

Prydnadsväxter
Skadedjur

DVÄRGKVALSTER PÅ PRYDNADSVÄXTER

De i Sverige ekonomiskt viktigaste arterna av dvärgkvalster är jordgubbskvalster och cyklamenkvalster. Det råder delade meningar om huruvida det rör sig om en eller två arter. Jordgubbskvalster kan orsaka allvarliga skador i jordgubbsodlingar medan cyklamenkvalster angriper ett stort antal prydnadsväxter i växthus och inomhus. På prydnadsväxter i växthus eller inomhus förekommer även angrepp av begoniakvalster och narcisskvalster. Cyklamenkvalster och begoniakvalster kan med stor sannolikhet angripa samma värdväxter och skadebilden de förorsakar är densamma. Endast kvalsterexperter kan skilja dem åt i utssende.

Det kan vara lätt att förväxla narcisskvalster med lökkvalster. Därför behandlas även lökkvalster, som tillhör förmultningskvalstren, i detta faktablad.

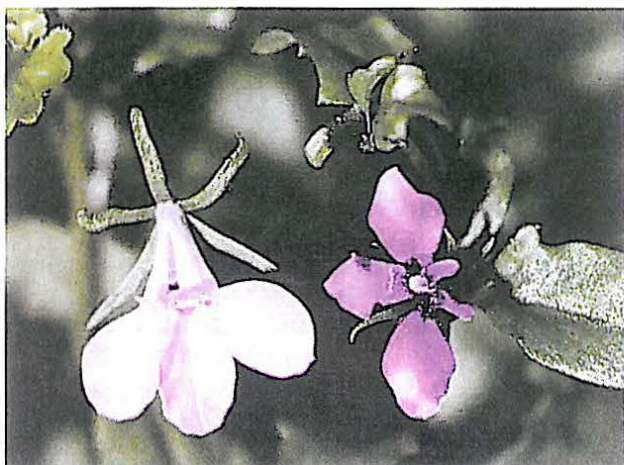
Jordgubbskvalstret, *Phytonemus pallidus fragariae*, behandlas utförligt i faktablad 148 T.

Angrepp av dvärgkvalster kan resultera i många olika skador. Missbildad blomma hos cyklamen.

... röda fläckar, s.k. rödbränna hos amaryllis och ...

... kraftig färgförändring på kronbladen, i detta fallet på lobelia.

Även bladen kan uppvisa färgförändringar. Blad av sommarbegonia.

Cyklamenkvalster, *Phytonemus pallidus pallidus*

Skadebild

Angripna blad blir sköra (bräckliga), missfärgade, mindre och missbildade. Bladkanterna på unga blad viker sig uppåt inåt hos några växter, t.ex. *Fatsia japonica* (aralia) och *Impatiens* (Flitiga Lisa). Angripna plantor stannar upp i växt och skotten blir missbildade. Även blommor och blomknoppar angrips med missbildade och missfärgade kronblad som följd. Om plantorna är starkt angripna kan blad, blomknoppar eller skott dö.

Värdväxter: *Amaranthus*, *Aphelandra*, *Azalea*, *Begonia*, *Chrysanthemum*, *Cissus*, *Columnea*, *Crassula*, *Cyclamen*, *Fatshedera*, *Fatsia japonica* (aralia), *Ficus*, *Fuchsia*, *Gerbera*, *Kalanchoë*, *lobelia*, murgröna (*Hedera*), *Nertera* (koralltuva), *Pelargonium*, *Saintpaulia*, *Sinningia* (gloxinia) och *Verbena*.

Dvärgkvalster är mikroskopiskt små djur.

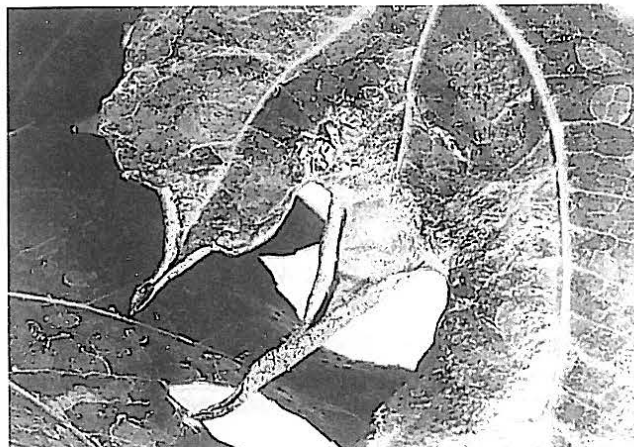
Biologi

Allmänt för dvärgkvalster

Dvärgkvalster är mikroskopiskt små djur. Kroppen är oval i formen, hos ungstadierna genomskinlig, hos äldre djur blekt brun i färgen. Äggen är förhållandevis stora, ovala, halvgenomskinliga eller vitaktiga. De fullbildade djuren har 4 par korta ben, larverna endast 3 par. I växthus överlappar generationerna varandra under hela året. Vid ett och samma tillfälle kan man alltså finna ägg, larver och fullbildade. Från ägg till fullbildad tar utvecklingen 2-3 veckor vid en temperatur av 20-25°C. Utvecklingshastigheten avtar hastigt vid låg temperatur, särskilt påverkas äggstadiet. Även om hanar förekommer, särskilt under sommarmånaderna, så överträffas de alltid i antal av honorna. Förökningen sker främst på partenogenetisk väg, dvs. utan befruktning.

Djuren är ljuskänsliga och håller till på plantans unga delar; mellan de unga bladen, bland bladhår, mellan knoppfjäll och i blomknoppar. Allt eftersom växtvävnaden åldras förflyttar sig djuren till yngre och mer åtråvärda delar. De kryper över från den ena plantan till den andra via växtdelar som rör vid varandra. Djuren kryper sällan eller aldrig på jorden och uppehåller sig inte på krukor eller växt-husinredning. Djuren sprids via angripna växtdelar, även via knölar och lökar.

Cyklamenkvalster: De fullbildade honorna är 0,25 mm långa, hanarna 0,2 mm.

Angrepp av dvärgkvalster kan även leda till att bladkanterna viker sig uppåt inåt, som t.ex. är fallet hos denna aralia.

Begonia- eller toppskottskvalster, *Polyphagotarsonemus latus*

Skadebild

Se cyklamenkvalster

Värdväxter: *Begonia*, *Chrysanthemum*, *Cyclamen*, *Dahlia*, *Fuchsia*, *Gerbera*, *Hibiscus*, *Impatiens*, lövkoja (*Matthiola*), murgröna, *Saintpaulia* och *Sinningia*.

Biologi

Se cyklamenkvalster, allmänt för dvärgkvalster. Begonia- eller toppskottskvalster: De fullbildade honorna är 0,14-0,24 mm långa, hanarna 0,11-0,17 mm. Både hanar och honor är betydligt bredare och mer rörliga jämfört med cyklamenkvalster.

Narcisskvalster, *Steneotarsonemus laticeps*

Angrepp av narcisskvalster på narciss har veterligen inte konstaterats i Sverige. Däremot är angrepp på amaryllis tyvärr mycket vanligt förekommande på importerade lökar.

Skadebild

Amaryllis

På blad, blomskaft, foderblad och lökfjäll bildas röda strimmor och fläckar. Bladen blir förvridna och ofta blir blommorna missbildade och dör. Skadan kallas för rödbränna, vilket också är namnet på ett liknande angrepp som orsakas av svampen *Stagonospora curtisii*.

Angrepp av narcissskvalster på en blomstjälk av amaryllis. Längs med hela stjälken är ett rödstrimmigt fält.

Narciss

Från angripna lökar bildas svaga, missbildade blad som ofta är sågtandade i kanterna. Även blommorna blir mindre och missbildade. Vid starka angrepp blir bladen kraftigt böjda och ser ut som en skära och blomknoppen dör innan eller strax efter den släpper löken. Bladen gulnar och vissnar i förtid och det kan hända att lökarna dör.

Angrepp av kvalster kan upptäckas redan innan löken läggs för drivning. Om man gör ett horisontellt snitt genom löken (i den övre delen) och finner bruna partier på ett eller flera av lökfjällen bör man titta med lupp på det skadade partiet. Kvalstren sitter ofta tillsammans i kolonier. Under drivningen sker en snabb uppförökning av kvalstren och betydande skador kan åstadkommas både på blad och blommor.

Värdväxter: Narcisskvalstret är ett vanligt skadedjur på amaryllis (*Hippeastrum*). Även narcisser och andra växter inom familjen *Amaryllidaceae*, t.ex. *Eucharis*, *Vallota* och *Sprekelia* kan angripas.

Biologi

Se cyklamenkvalster, under Allmänt för dvärgkvalster.

Fullvuxna honor är ca 0,2 mm långa och hanarna något mindre. Äggen kan ibland ses med blotta ögat som ett fint puder på blad och blomstjälkar innan och under blomningen.

Åtgärder mot dvärgkvalster

Kulturer, som lätt angrips av dvärgkvalster inspekteras med kritisk blick ofta och regelbundet. Vid minsta misstanke om angrepp bör skadan undersökas med lupp, så att en bekämpning kan sättas in på ett tidigt stadium.

Biologisk bekämpning

Av de rovkvalster som används inom biologisk bekämpning har tripsrovkvalster, *Amblyseius cucumeris*, visat sig ha bäst effekt mot dvärgkvalster. Hittills är erfarenheterna med biologisk bekämpning mycket knapphändiga. I Danmark rekommenderar man att i förebyggande syfte strö ut 50 rovkvalster per m² med 2 veckors mellanrum eller sätta ut 1 påse med rovkvalster per 2,5 m² med 4 veckors mellanrum. Vid kurativ behandling rekommenderas att strö ut 100 rovkvalster per m² med 2 veckors mellanrum.

Kemisk bekämpning

Vid angrepp behandlas plantorna noggrant med endosulfan (Cyclodan, klass 1L) eller fenpropatrin (Meothrin 10 FW, klass 1L). Fenpropatrin får användas högst 2 gånger per kultur i prydnadsväxter. De odlare som har begonia eller cyklamen och därefter odlar utplanteringsväxter bör utföra en noggrann desinfektion vid kulturbytet, särskilt om angrepp har förekommit.

OBS! Narcisskvalster får inte förväxlas med allmänt förekommande lökkvalster.

Lökkvalster, *Rhizoglyphus callae*

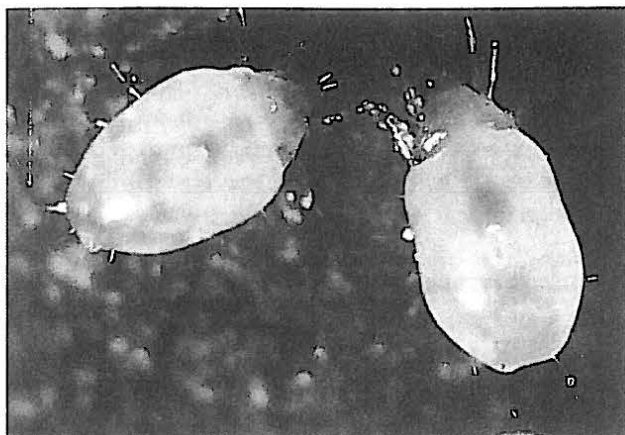
Lökkvalster tillhör familjen förmultningskvalster, *Acaridae*. *Rhizoglyphus callae* är troligen den mest vanligt förekommande arten på flertalet prydnadsväxter.

Skadebild

Lökkvalster gräver gångar mellan lökfjällen eller i knölarna och efterlämnar i gångarna ett brunt gnagmjöl. Dvärgkvalster efterlämnar inget gnagmjöl. I första hand angrips växter som har utsatts för ovarsam hantering eller som har angripits primärt av någon annan skadegörare. Lökkvalst-

rens fortsatta angrepp leder ofta till att växten blir totalt förstörd. Den angripna vävnaden blir svartfärgad och får ett pulveraktigt utseende.

Värdväxter: Löckkvalster finner man främst på narcisser, tulpaner, hyacinter, *Hippeastrum*, liljor, *Freesia*, *Gladiolus*, *Dahlia* och orkidéer.

Löckkvalster är stora kvalster, som man kan se med blotta ögat.

Biologi

Djuren syns lätt med blotta ögat, eftersom de är jämförelsevis stora, ca 0,7-1,0 mm långa. Kroppen är oval i formen, vitaktig, halvgenomskinlig och glänsande. Ben och mundelar är mer eller mindre rödbrunfärgade. Hög temperatur och fuktighet gynnar kvalstrens utveckling mycket starkt. Utvecklingstiden från ägg till fullbildad kan variera mellan en till fyra veckor.

Åtgärder

Eftersom löckkvalster främst angriper lökar m.m. som är mekaniskt skadade eller primärt är angripna av någon annan skadegörare gäller det i första hand att hantera växterna varsamt och odla dem under för växten optimala betingelser. Försök ta reda på orsaken till skadan. Ta bort och bränn angripna växter. Enstaka värdefulla lökar eller knölar kan varmvattenbehandlas i en timme vid

43,3°C. Det kan vara svårt att få effekt med kemisk bekämpning. Besprutning med fenpropatrin rekommenderas.

Litteratur

Alford, D. V. 1991. A Colour Atlas of Pest of Ornamental Trees, Shrubs and Flowers. Wolfe Publishing Ltd.

Gratwick, M. 1992. Crop Pests in the UK. Collected edition of MAFF leaflets. Chapman & Hall.

Ämnesord: dvärgkvalster, *Tarsonemidae*, cyklamenkvalster, *Phytonemus pallidus pallidus*, begoniakvalster, toppskottskvalster, *Polyphagotarsonemus latus*, narcisskvalster, *Steneotarsonemus laticeps*, *Acaridae*, förmultningskvalster, löckkvalster, *Rhizoglyphus callae*, åtgärder.

Text: Maj-Lis Pettersson
SLU Info/Växter-Växtskydd
Box 7044, 750 07 Uppsala
Tel: 018-67 23 47

Februari 1994 rev.

Illustrationer: Karl-Fredrik Berggren

Faktablad om växtskydd utges inom områdena Jordbruk och Trädgård

Faktabladen kan beställas som årsabonnemang, komplett serie eller enstaka exemplar.

Eftertryck av denna publikation är förbjudet enligt lag. Den som vill mångfaldiga något av innehållet måste först få tillstånd från SLU Info/Växter-Växtskydd. Tel 018-67 23 48.

ISSN 0281-8566
© Sveriges lantbruksuniversitet

**Ansvarig
utgivare:**

Maj-Lis Pettersson

redaktör:

Jordbruk: Eva Ronquist
Trädgård: Maj-Lis Pettersson

Distribution:

Sveriges lantbruksuniversitet
SLU Info/Försäljning
Box 7075
750 07 Uppsala

Tel. 018-67 11 20